

Pitanje o smislu povezano je dakle sa slobodom. Što bi to bilo navlastito djelo slobode u vidu cjelokupnog osmišljenja? To bi na kraju krajeva bili oni njezini čini koji bezuvjetno — bez protuusluge — potvrđuju i promoviraju drugoga zbog njega samoga. Ako pak dotičnome takvi čini budu i uzvraćeni — onda ih taj opet prima kao dar, a ne kao protuuslugu. I Haeffner zaključuje svoje djelo riječima: »To je sigurno ono najviše što ljudi mogu postići i ono najviše što mogu dobiti. U tome čini se da leži dakle i smisao slobode, pa tako i središnji smisao opstan-ka« (str. 221.).

Već je gore bilo spomenuto da je ovaj udžbenik našoj javnosti više nego dobrodošao te stoga valja zahvaliti autoru spomenute biblioteke prof. dr. sc. Hotimiru Burgeru što ga je u nju uvrstio. Želimo na svršetku spomenuti još neke slične udžbenike čije bi prevođenje valjalo također razmotriti. U nekima bismo od njih pronašli i određene vidike filozofske antropologije koje ne nalazimo u Haeffnerovom manualu, primjerice shvaćanje čovjeka u pojedinim filozofskim razdobljima, a što je veoma važno za cjelokupno razumijevanje ove filozofske discipline. Imena nekih udžbenika donosimo prema godini izdanja: B. Mondin, *L'uomo: chi è?* Milano 1982.; J. Gaevert, *Il problema dell'uomo*, Torino 1984.; J. B. Reichmann, S. J., *Philosophy of the Human Person*, Chicago 1985.; E. Coreth, *Was ist der Mensch?*, Innsbruck 1986.; R. L. Lucas, *L'uomo spirito incarnato*, Milano 1993.; G. Basti, *Filosofia dell'uomo*, Bologna 1995.; C. Valverde, *Der Mensch als Person*, Paderborn 1999.; S. Palumbieri, *L'uomo, questo paradiso. Antropologia filosofica I*, Roma 1999.; L. Palumbieri, *L'uomo, questo paradiso. Antropologia filosofica II*, Roma 2000. Smatram da bi zbog osebujnog polazišta, pregledne provedbe i jasnoće izloženih tema ove filozofske discipline prednost trebalo dati Corethu i Valverdeu.

Ivan ŠESTAK

Ladislav NEMET, *Teologija stvaranja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2003., 218 str.

Izdavačka kuća Kršćanska sadašnjost objavila je ovo djelo u nizu Priručnici (sv. 73). Autor je svećenik i član Družbe Božje Riječi, rođen 1956. u Odžacima (Vojvodina). Doktorirao je teologiju na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu 1994. Pastoralno je djelovao u Hrvatskoj i na Filipinima, a od 1994. predaje sistematsku teologiju u Austriji, Poljskoj i u Hrvatskoj na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu. Autor je posvetio ovo djelo upravo studentima toga fakulteta, kojima predaje kršćansku antropologiju.

L. Nemet je podijelio svoju knjigu u tri dijela. Nakon dvadesetak stranica Uvodnih napomena, slijede: I. Opća teologija stvaranja, II. Čovjek u Božjem stvaralačkom djelu, III. Stvaranje neljudskih razumnih bića.

U *Uvodnim napomenama* pisac govori o mjestu teologije stvaranja unutar katoličke sistematske teologije. Pritom pojašnjava da taj traktat u romanskim zemljama obično danas nosi naziv teološka (ili kršćanska) antropologija: u prvom dijelu obrađuje se stvaranje svijeta i čovjeka, pad prvih ljudi i istočni grijeh, a u drugom čovjekovo uzdizanje po milosti Presvetoga Trojstva (nakon pada). U germanskom i anglosaksonskom govornom području ta se dva dijela proučavaju kao zasebni traktati: prvi dio je naslovljen kao teologija stvaranja, a drugi govori o milosti. Ova knjiga, dakle, obrađuje prvi dio teološke antropologije. Autor uvodno govori o povezanosti teologije stvaranja svijeta i čovjeka sa srodnim znanostima. Donosi i tri modela o odnosu teologije i znanosti danas: 1) teologija i prirodne znanosti su dvije posve različite znanosti bez dodirnih točaka; 2) teologija i znanost su u stalnoj napetosti (doktrinarni, ideološki i svjetonazorski sukob); 3) mogućnost suradnje teoloških i prirodnih znanosti (npr. uklapanje

evolucionističkih teorija u kršćansku teologiju stvaranja svijeta i čovjeka). Nemet zatim ističe da će teologiju stvaranja promišljati prije svega na svetopisamskim tekstovima. »Biblija je za kršćane knjiga objavljenih istina o Božjem spasenjskom planu u stvorenom svijetu, pa kao takva ona nije znanstvena knjiga u smislu prirodnih znanosti. Sveto pismo je za kršćane svjedočanstvo Božje ljubavi prema svakom stvorenju te prema cijelom svijetu općenito« (str. 22). Konačno, kao još jednu temeljnu sastavnicu teologije stvaranja autor izdvaja Crkvu, odnosno crkvenu zajednicu i kršćansku predaju. Teologija općenito, pa tako i teologija stvaranja, treba da bude na korist crkvenoj zajednici u kojoj predaja zauzima važno mjesto u teološkom promišljanju.

U prvom dijelu knjige (*Opća teologija stvaranja*) pisac najprije obrađuje biblijske temelje teologije stvaranja u Starom i Novom zavjetu. Osobito ističe kristološki pristup u novozavjetnoj teologiji stvaranja, koji se razvio iz trinitarne vjere Crkve (Karl Rahner). Slijedi odlomak o dogmatskom razvoju nauka o stvaranju (među ostalim govori se o stvaranju »ex nihilo«, o stvaranju svijeta u vremenom i s vremenom, uzdržavanju svijeta i providnosti, o zlu i patnji). Sva moguća pitanja mogu se za kršćansku teologiju stvaranja sažeti u jedno temeljno: *zašto* je uopće nešto nastalo (ne *kako* je nešto nastalo), odnosno *zašto uopće nešto postoji*.

Drugi dio knjige (*Čovjek u Božjem stvaralačkom djelu*) u prvom odlomku obrađuje kršćansko shvaćanje čovjeka. Nakon biblijskih temelja kršćanske antropologije i njezinih glavnih pravaca kroz povijest, autor ulazi u promišljanje teme pod naslovom »Tko je čovjek«. Tu se postavlja pitanje tijeka hominizacije i humanizacije. Nemet ističe da »Crkva danas prihvaća evolucionističke teorije i u nekim pitanjima glede čovjekova razvoja, posebice njegova tijela i vanjštine [...] teoretski se dopušta da se čovjekovo

tijelo moglo razviti putem evolucije, ali ne i njegova duša« (str. 136). U tom se kontekstu dotiče i pitanje monogenizma i poligenizma, te reflektira o čovjeku koji je stvoren na sliku Božju (čovjekova bogolikost). U drugom odlomku raspravlja se o tajni grijeha u svijetu i čovjeku. Riječ je o istočnom grijehu u biblijskom i povijesnom kontekstu (važnost sv. Augustina i Tridentskog sabora). Donose se i suvremena teološka shvaćanja. U katoličkim krugovima rasprave o biti istočnog grijeha rasplamsale su se nakon Drugog vatikanskog sabora, koji »polazi od iskustva podijeljenosti u samom čovjeku i u svijetu te od borbe između dobra i zla, tame i svjetlosti« (str. 187).

Treći, najkraći dio, nosi naslov *Stvaranje neljudskih razumnih bića*. Ovdje pisac obrađuje temu o anđelima, demonima i sotoni. Ističe da je u novije vrijeme pojačano zanimanje za ovaj nevidljivi svijet duhovnih bića, ali da se prilično površno govori o toj temi. Postojanje anđela i demona spada u poklad kršćanske vjere i zato o tome treba govoriti također sustavno i teološki utemeljeno.

Na koncu valja istaknuti da L. Nemet piše lijepim i čitkim stilom. U obrađivanju svih tema koja obuhvaćaju teologiju stvaranja služi se obilnom literaturom. Uvijek polazi od Svetog pisma, a onda preko crkvenih dokumenata (napose učiteljstva) dolazi do teološke refleksije na temelju studija suvremenih autora. Tako daje zaokruženo promišljanje o svim vidovima teologije stvaranja. Nakon što je objavio *Kršćansku eshatologiju* (Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2002.), i ovim se djelom L. Nemet potvrdio kao sustavan i sveobuhvatan teološki pisac. Knjiga je prikladno opremljena i tehnički dotjerana.

Marijan STEINER